

Степанов В. Ю., д.держ.упр., проф., ХДАК, м. Харків

*Victor Stepanov, Doctor of Sciences in Public Administration,
Full Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК АТРИБУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

INFORMATION SECURITY AS AN ATTRIBUTE OF NATIONAL SECURITY

Інформаційна безпека в українському інформаційному суспільстві, де основним продуктом є інформація, яка і впливає на прийняття тактичних і стратегічних рішень, є атрибутом національної безпеки держави. Саме з цієї причини захист національних інтересів в інформаційній сфері істотно залежить від стану інформаційної безпеки.

Ключові слова: *інформація, інформаційна безпека, інформаційна сфера, національна безпека.*

Information security in the Ukrainian information society, where the main product is information that influences the adoption of tactical and strategic decisions, is an attribute of national security of the state. It is precisely for this reason that the protection of national interests in the information sphere essentially depends on the state of information security.

Keywords: *information, information security, information sphere, national security.*

Постановка проблеми. В даний час інформація є один з вирішальних ресурсів розвитку сучасної цивілізації. Очевидним наслідком інформатизації суспільства є те, що людство неминуче робить значний крок вперед по шляху формування «відкритого суспільства». Глобальні інформаційні системи створюють безпрецедентні можливості поширення, запозичення, впровадження новітніх досягнень в різних сферах життя суспільства і прогресу в усіх регіонах і галузях. Розвиток і поширення інформаційно-комунікаційних технологій, їх проникнення практично в усі сфери життєдіяльності, з одного боку, є важливим чинником світової інтеграції, соціального розвитку та економічного зростання. З іншого боку, будучи найсильнішим каталізатором інформаційного обміну, ці технології несуть у собі безліч як явних, так і прихованих загроз. У зв'язку з цим, надзвичайну важливість набувають питання забезпечення інформаційної безпеки, яка визнана однією

з найважливіших складових національної безпеки України [1-5]. Відповідно до цього, при створенні ефективної системи комплексної безпеки, що відповідає позитивним змінам в Україні і в світі, в науковому плані є безліч проблем, які вимагають негайного вирішення. Одна з них – визнання значущості інформаційної безпеки, як атрибуту національної безпеки України з наступною побудовою адекватної системи її забезпечення. Від вирішення цієї проблеми залежать питання зміцнення української державності, охорони національних прав і свобод, прав і свобод громадянина, підтримання сталого світового правопорядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційний аспект розвитку суспільства став об'єктом досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних науковців ще у ХХ столітті [7-12]. Особливе визнання отримали класичні роботи М. Вінера, М. Кастельса, Д. Тапскотта и Г. Хакена. Істотний внесок у дослідження проблем інформатизації суспільства внесли роботи Д. Бела, П. Ф. Друкера, Дж. Фізера, А. Герберта, Р. Хендлі, М. Масмоуді, Ю. Масуді, М. Пората, Т. Розака. Роль державної інформаційної політики в забезпеченні інформаційної безпеки розглядаються у роботах І. В. Аристової, В. П. Горбуліна, Б. А. Кормича, Г. Ф. Костенка, Б. В. Кузьменка, В. А. Ліпкана, А. В. Манойло, Г. Г. Почепцова й ін. Втім, з урахуванням сучасної ситуації, напрямки формування інформаційної безпеки в Україні потребують уточнення.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд інформаційної безпеки, як атрибуту національної безпеки України в інформаційній сфері.

Виклад основного матеріалу. У сучасному суспільстві інформаційна сфера, як сукупність інформації, засобів її виробництва, обробки і зберігання, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, які здійснюють збір, формування, розповсюдження і використання інформації, а також системи регулювання виникаючих при цьому суспільних відносин, будучи системоутворюючим фактором життя суспільства, активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної та інших складових безпеки держави. При цьому протиріччя, пов'язані з розвитком інформаційної сфери, складності формування глобального інформаційного суспільства змушують приділяти більш серйозну увагу проблемам інформаційної безпеки.

Сформульовані в роботах вчених теоретичні положення і висновки розвивають і доповнюють існуючі погляди на сутність інформаційної безпеки в умовах глобалізації, розкривають проблеми забезпечення інформаційної безпеки з урахуванням соціально-політичних наслідків інформатизації українського суспільства, дають уявлення про державну політику, механізми забезпечення інформаційної безпеки, а також дозволяють виявити особливості інформаційно-комунікативного аспекту взаємодії влади, засобів масової комунікації в сфері здійснення інформаційних прав особистості [7, 8]. Крім того, огляд наукової літератури з проблем інформаційної безпеки показує на деяку інертність в оновленні

теоретико-методологічного арсеналу дослідження проблем інформаційної безпеки.

Формування українського інформаційного суспільства передбачає ефективний захист національних інтересів у інформаційній сфері. Події останніх чотирьох років в Україні показали, що система забезпечення інформаційної безпеки країни вимагає особливої уваги і постійного вдосконалення. Зокрема, необхідно привести у відповідність до сучасних вимог інформаційну безпеку державних інформаційних ресурсів, інформаційно-комунікаційну інфраструктуру країни, засоби телекомунікації і зв'язку в життєво важливих областях функціонування суспільства і держави. Відповідно до цього потрібна ефективна координація діяльності різних організацій і відомств щодо забезпечення інформаційної безпеки.

Для України, яка виходить з системної кризи і яка зацікавлена в пошуках якісно нових стимулів і джерел соціального прогресу, рішення наростаючих проблем інформаційної безпеки є досить важливим. У зв'язку з цим, у наукових колах все виразніше усвідомлюється потреба в аналізі різних аспектів проблеми інформаційної безпеки. З точки зору державної інформаційної політики, при дослідженні проблем інформаційної безпеки ми маємо велику кількість актуальних питань, протиріч і конфліктів у сфері соціальних і політичних відносин та в області діяльності засобів масової комунікації.

Відзначимо, що умови реалізації інформаційної безпеки мають подвійний характер. З одного боку, держава є основним суб'єктом забезпечення інформаційної безпеки всіх учасників інформаційних відносин. З іншого боку, ефективно вирішення проблем забезпечення інформаційної безпеки, тобто, захисту всіх категорій суб'єктів, які прямо або побічно беруть участь у процесах інформаційної взаємодії, тісно пов'язане з дотриманням основних прав громадян та інших суб'єктів інформаційних відносин у даній сфері [1, 3, 5].

Державна інформаційна політика щодо інформаційної безпеки потребує застосування інноваційних підходів і оновлення концептуальних основ інформаційної безпеки. Значущим є аналіз процесу впливу політичних інститутів держави і сучасного громадянського суспільства на становлення і функціонування системи інформаційної безпеки. При цьому необхідно звернути увагу на наступні положення:

1. Інформаційна сфера є системоутворюючим фактором життя сучасного суспільства, активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної та інших складових національної безпеки України, що посилює все більшу значущість інформаційної безпеки в загальній системі національної безпеки України. Основним суб'єктом забезпечення інформаційної безпеки в Україні має залишатися держава.

2. У сучасному суспільстві істотним фактором, що впливає на інформаційні процеси, виступають масові політичні комунікації, в рамках яких здійснюється інформаційна взаємодія основних політичних суб'єктів,

реалізуються їхні політичні цілі і стратегії. На динамізм і характер змін в інформаційній політиці сучасної України істотно впливає доступність інформації та рівень інформаційної безпеки як окремих громадян, так і політичних інститутів в цілому.

3. Забезпечення інформаційної безпеки в Україні пов'язане з вирішенням проблеми зміцнення української державності, охорони національних прав і свобод, прав та свобод людини і громадянина, підтриманням стійкого світового правопорядку. Реалізація можливостей інформаційного суспільства та мінімізація ризиків і загроз, що виникають внаслідок застосування сучасних інформаційно-комунікативних технологій, визначається багато в чому ефективними й своєчасними політичними рішеннями держави.

4. Інформаційно-комунікаційні технології повинні бути інтегровані в розвиток соціального капіталу та ефективно використовуватися для істотного підвищення творчого потенціалу особистості. Інформатизація українського суспільства і забезпечення інформаційної безпеки громадян – значущі умови сучасного етапу демократизації українського суспільства.

5. Наслідки застосування інформаційних технологій залежать від політичних рішень владних інститутів і ціннісних установок, що лежать в основі стратегії забезпечення інформаційної безпеки. Інформаційне суспільство, при своєму розвитку, несе не тільки нові рішення і можливості, а й нові загрози і ризики, при цьому самі інформаційно-комунікаційні технології залишаються ціннісно-нейтральними.

Зміст поняття «інформаційна безпека» в нормативних державних документах не має конкретики [1-5]. На нашу думку, воно є результатом інтеграції змісту понять «національна безпека» та «безпека інформації». При цьому, інформаційна безпека трактується як діяльність, спрямована на забезпечення захищеного стану об'єкта.

У джерелах термін «інформаційна безпека», як правило, використовується у вузькому (технологічному) сенсі [8]. Під інформаційною безпекою часто розуміється захищеність інформації та підтримання інфраструктури від випадкових або навмисних впливів природного, або штучного характеру, які можуть завдати неприйнятної збитку суб'єктам інформаційних відносин, у тому числі власникам і користувачам інформації та підтримуючої інфраструктури. Крім того, захист інформації представляється, як комплекс заходів, спрямованих на забезпечення інформаційної безпеки.

З методологічної точки зору, підхід до проблем інформаційної безпеки повинен починатися з виявлення суб'єктів інформаційних відносин та інтересів цих суб'єктів, пов'язаних з використанням інформаційно-комунікативних технологій. Зокрема, загрози інформаційної безпеки – це зворотний бік використання інформаційно-комунікативних технологій.

Говорячи про зміст і структуру інформаційної безпеки, слід

враховувати, що категорія «інформаційна безпека» на даному етапі може мати різний зміст у різних контекстах. За основними сферами прояву системне вираження інформаційної безпеки локалізується, по-перше, в сфері функціонування державних органів політичної влади, як інформаційна безпека держави, тобто, стан збереження інформаційних ресурсів держави і захищеності законних прав особистості і суспільства в інформаційній сфері. По-друге, в сфері громадянського суспільства інформаційну безпеку суспільства можна представити двома складовими частинами: інформаційно-технічною безпекою і інформаційно-психологічною безпекою. У сфері інтересів особистості інформаційна безпека виражається в реалізації конституційних прав людини і громадянина на доступ до інформації, на використання інформації в інтересах здійснення не забороненої законом діяльності, фізичного, духовного та інтелектуального розвитку, а також у захисті інформації, яка забезпечує особисту безпеку.

Крім того, інтереси суспільства в інформаційній сфері, з точки зору інформаційної безпеки, полягають: в захисті життєво важливих інтересів особистості в цій сфері; забезпечення реалізації конституційних прав людини і громадянина в інтересах зміцнення демократії; досягнення і підтримання злагоди у суспільстві; підвищення творчої активності населення; створенні правової соціальної держави; духовного оновлення України.

Інтереси держави в інформаційній сфері визначаються: створенням умов для гармонійного розвитку інформаційної інфраструктури; для реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина в області отримання інформації і користування нею з метою забезпечення непорушності конституційного ладу, суверенітету і територіальної цілісності України; політичної, економічної та соціальної стабільності; в безумовному забезпеченні законності і правопорядку; розвитку рівноправної і взаємовигідної міжнародної співпраці на основі партнерства.

Таким чином, інформаційна безпека суспільства і держави характеризується ступенем їх захищеності і, отже, стійкістю основних сфер життєдіяльності:

- економіка;
- наука;
- техносфера;
- сфера управління;
- суспільну свідомість та ін. по відношенню до небезпечних, дестабілізуючих, деструктивних, що ущемляють інтереси країни, інформаційних впливів на рівні як впровадження, так і вилучення інформації.

У цьому випадку інформаційна безпека характеризується здатністю нейтралізувати такі впливи.

Об'єктами інформаційної безпеки можуть бути: свідомість, психіка людей; інформаційно-технічні системи різного масштабу і призначення. Якщо говорити про соціальні об'єкти інформаційної безпеки, то до них

можна віднести:

- особистість;
- колектив;
- суспільство;
- державу;
- світове співтовариство.

Суб'єктами інформаційної безпеки слід вважати ті органи і структури, які займаються її забезпеченням. Це можуть бути органи виконавчої, законодавчої та судової влади.

Поняття «інформаційна безпека» в наукових джерелах ототожнюється з поняттям «захищеність суб'єктів інформаційних відносин від негативних інформаційних впливів» [8]. Таке тлумачення інформаційної безпеки, на нашу думку, видається неповним. Методологічною основою визначення цього поняття має бути віднесення категорії «безпека» не до самої інформації, хоча інформаційна безпека і пов'язана з нею, а до суб'єктів інформаційного середовища – фізичним і юридичним особам, які беруть участь в інформаційному процесі. З цього випливає, що в практичному переломленні інформаційна безпека не існує безвідносно до суб'єкта інформаційної середовища, але саме суб'єкт диктує показники такої безпеки. Забезпечення безпеки, в аспекті врахування інтересів суб'єкта інформаційних відносин, є процес створення сприятливих умов діяльності, цілеспрямоване формування умов, при яких реалізуються його інтереси та здійснюються поставлені цілі. При цьому найважливішою підставою цілеспрямованої діяльності в області інформаційних відносин є цінності їх учасників. Забезпечення інформаційної безпеки суб'єкта – є процес оволодіння суб'єктом необхідних умов власного існування. Це, в свою чергу, означає, що безпека передбачає створення таких умов, у яких суб'єкти, як мінімум, зберігають і відтворюють свої цінності.

Висновки. З урахуванням специфіки відносин у різних сферах, основними напрямками дослідження інформаційної безпеки, як атрибуту національної безпеки України, є міждержавний, національно-державний, внутрішньодержавний (регіональний) рівні, а також рівень органів місцевого самоврядування.

Крім того, дослідженню підлягають проблеми інформаційної безпеки в сфері функціонування державних органів влади, в сфері громадянського суспільства, а також інформаційна безпека особистості. Таким чином, ефективна державна інформаційна політика, в аспекті інформаційної безпеки України, багато в чому залежить від правильного вибору пріоритетів у наукових дослідженнях цих проблем, від розробки адекватних наукових моделей і підходів до їх вирішення, що є тематикою подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інформацію» від 02 жовтня 1992 Відомості Верховної

Ради, 1992. – №48. — ст. 650.

2. Закон України « Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 року // Відомості Верховної Ради, 1993. — № 33. — ст. 345.

3. Закон України «Про Національну програму інформатизації»: від 4 лют. 1998 р. № 74 // Відом. Верховної Ради України. — 1998. — № 27. — Ст. 181.

4. Закон України «Про основи національної безпеки України» // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 39. — ст. 351.

5. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 9 січня 2008 // ВВР, 2007.— № 12. – ст. 102.

7. Горбулін В. П. Національна безпека: порядок денний для України / В. П. Горбулін, О. Ф. Белов, О. В. Литвиненко. — К. : Стилос, 2009. — 126 с.

8. Манойло А. В. Государственная информационная политика в особых условиях. М.: МИФИ, 2003. С. 18.

9. Castells M. The Information Age: Economy, Society and Culture: End of Millennium. Maiden (Ma.) Oxford: Blackwell Publ., 1998.

10. Feather J. The Information Society. A Study of Continuity and Change, 2 ed. L. 1998.

11. Masuda Y. The information society as postindustrial society. Washington, DC: World Future Society, 1983.

12. Porat M., Rubin M. The information society: Development and measurement. Washington, DC: U.S. Government Printing Office, 1977.

References

1. Law of Ukraine "On Information". *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine* 48 (1992): 650. Print.

2. Law of Ukraine "On Scientific and Technical Information". *Information of Verkhovna Rada of Ukraine* 33 (1993): 345. Print.

3. Law of Ukraine "On the National Program of Informatization". *Information of Verkhovna Rada of Ukraine* 27 (1998): 181. Print.

4. Law of Ukraine "On the Fundamentals of National Security of Ukraine". *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine* 39 (2003): 351. Print.

5. Law of Ukraine "On the Basic Principles of the Information Society Development in Ukraine for 2007-2015". *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine* 12 (2007): 102. Print.

7. Gorbulin, V.P., Belov, O.F. and Litvinenko, O.V. *National Security: Agenda for Ukraine*. Kyiv: Stylos, 2009. Print.

8. Manoilo, A.V. *State information policy in special conditions*. Moscow: MIFI, 2003. Print.

9. Castells, M. *The Information Age: Economy, Society and Culture: End of Millennium*. Maiden (Ma.) Oxford: Blackwell Publ., 1998. Print.

10. Feather, J. *The Information Society. A Study of Continuity and Change*, 2 ed. L. 1998. Print.

11. Masuda, Y. *The information society as postindustrial society*. Washington, DC: World Future Society, 1983. Print.

12. Porat, M. and Rubin, M. *The information society: Development and measurement*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office, 1977. Print.